

PRVO I DRUGO
PARTIJSKO SAVJETOVANJE ZA KOTAR SENJ
(16. siječnja 1944. i 11 — 12. rujna 1944.)

Na osnovu Odluke o predaji, sređivanju i korištenju arhivske građe Saveza komunista Hrvatske,¹ Historijski arhiv Rijeka osnovao je Referadu za radnički pokret i društveno-političke organizacije, koja je započela s radom godine 1966. Osnivanjem ove organizacije, omogućeno je da se o građi društveno-političkih organizacija vodi veća briga no što je to bio slučaj do tada.

Općinski komitet Saveza komunista Hrvatske Senj pristupio je poslovima sređivanja arhivske i registraturne građe već u proljeće godine 1967.² Osnovana je Komisija za sređenje i predaju arhivske građe, koja je radila na sređivanju i popisu arhivske građe, koja je bila u posjedu Općinskog komiteta SKH Senj. Komisija je svoj zadatak izvršila predajom građe. U zapisniku o predaji i preuzimanju arhivske građe, u članu 2. konstantirano je da je arhivska građa nastala radom bivšeg Kotarskog komiteta KPH Senj i Općinskog komiteta SKH Senj.³

U popisu arhivske građe koja se predaje Historijskom arhivu Rijeka, pod rednim brojem 3. nalazi se arhivska građa s naslovom: »PRVO PARTIJSKO SAVJETOVANJE ZA KOTAR SENJ 16. I. 1944.«⁴

Arhivska građa Prvog partijskog savjetovanja za kotar Senj od 16. I. 1944. sastoji se od:

1. Referata o političkoj situaciji 2. Organizacionog referata 3. Referata o Agit-propu 5. Zapisnika 6. Pozdrava.

Na osnovu sadržaja Zapisnika vidljivo je da nedostaju:

1. Referat o NOO-ima i 2. Referat o SKOJ-u.

Ovi referati pronađeni su u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, presnimio ih je Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Goskog kotara, te su prepisani i ovom prilikom obrađeni.⁵

U ovom prikazu osvrnut ćemo se na svaki od tih dokumenata.

U početku rada sekretar pozdravlja delegate iz Okružnog komiteta te iz Kotarskog komiteta Crikvenica i Kotarskog komiteta Novi i sve ostale dele-

¹ Odluku je donio Organizaciono-politički sekretarijat CK SKH na sjednici od 26. IV. 1962.

² Rješenje o osnivanju Komisije br. 01—45/1—1967. od 31. III. 1967.

³ Zapisnik od 18. IX. 1969. godine broj 407/1—69.

⁴ Arhivska građa fonda Kotarskog komiteta SKH Senj, kutija 1.

⁵ Signatura CHRP Rijeka XLVI.

gate iz kotara, pa poziva prisutne da odaju počast palim drugovima, članovima Kotarskog komiteta KPH Senj — Ivi Jeličiću, Josipu Kalafatiću i Tomi Mavriću

Zatim je predložen dnevni red savjetovanja:

1. Referat o političkoj situaciji
2. Organizacioni referat
3. Referat o NOO-ima
4. Referat o skojevskim i omladinskim organizacijama
5. Referat o AFŽ-u
6. Referat o Agitpropu.

I. Referat o političkoj situaciji

Sastoji se od tri lista arhivske građe; nepotpun je, odnosno nedostaje mu kraj, najvjerojatnije jedan list, jer je prekinut kod nabiranja zadataka

Kao i svi politički referati tog vremena, u početku izlaganja obrađuje uzroke brze kapitulacije i porobljavanja zemlje, njenu podjelu i teror okupatora. Upozorava na činjenicu da je jedino Komunistička partija Jugoslavije povela narode na oružani ustanak — stvaraju se partizanski odredi širom zemlje.

U kotaru Senj pokret se također razvijao iako u početku ne tako kao u drugim mjestima, jer nije bilo glavne pokretačke snage — partijske organizacije. U Senju je bilo simpatizera, ali nekog aktivnijeg rada na proširivanju ustanka nije bilo. U kolovozu godine 1942. slobodan je po prvi put Krivi Put. U rujnu godine 1942. formira se Kotarski komitet KPH za kotar Senj, koji je tada bio u Krivom Putu. Zbog povlačenja jedinica Kotarski komitet preselio je sjedište u Zabukovac. Uslijed slabih veza sa Senjom i ostalim mjestima u kotaru Komitet nije mogao dovoljno politički djelovati, što se vidi po tome da nije osnovana niti jedna organizacija.

U srpnju god. 1943. Kotarski komitet prelazi u Krasno, što je omogućilo bolji rad i oživljavanje pokreta. Osniva se i prva partijska jedinica u kotaru Senj u kolovozu godine 1943. Četiri dana prije kapitulacije Italije ustaše su izvršile napad na Komitet i tada su poginuli Josip Kalafatić i Tomo Mavrić, »što je bio ogroman gubitak i kada se trebalo brzo snalaziti i stvarati organizacije da bi se život mogao normalno odvijati dalje«.⁶

II. Organizacioni referat

Sastoji se od dva lista. U početku referata ističe se da danas kad naš narod vodi tešku i krvavu borbu protiv daleko nadmoćnijeg neprijatelja, osobito do izražaja dolazi snaga Komunističke partije koja putem svojih organizacija rukovodi današnjom borbom svojom čeličnom organizacijom.

Talijanski okupator i ustaše ogradili su se u Senju žicom i bunkerima i trudili su se da na sve načine suzbiju širenje NOP-a koji se razvio u čitavom Hrvatskom primorju. Pod takvim uvjetima formiran je Kotarski komitet KPH za Senj. Komitet je ispočetka imao sjedište izvan područja kotara. Drugovi iz Komiteta počeli su se povezivati s masama objašnjavanjem ciljeva NOB-a na sastancima po mjestima ovog kotara i pronalaženjem pojedinaca koji su simpatizirali našu Partiju i NOB. Formirane su pojedine

⁶ Referat o političkoj situaciji str. 3.

simpatizerske grupe u Jablancu, Krasnu, a prije kapitulacije Italije formirana je jedna partijska jedinica u Starigradu 8. kolovoza 1943. Poslije kapitulacije Italije kotar Senj biva potpuno oslobođen razbijanjem ustaških snaga na ovom terenu. Sada nastaje mogućnost rada partijskih jedinica kao i antifašističkih »vanpartijskih« organizacija. Pristupa se formiranju partijskih jedinica, organizacija, SKOJ-a, AFŽ-a i USAOH-a. Karakteristika svih partijskih i antifašističkih organizacija jest mladost, tj. pomanjkanje iskustva i politička neizgrađenost.⁷ Na temelju primljenih direktiva iz Okružnog komiteta KPH izvršena je reorganizacija partijskih jedinica. »Da bi se podigao osjećaj odgovornosti, discipline, te politički nivo pojedinih partijskih jedinica, ušli su u pojedine jedinice i članovi Kotarskog komiteta«⁸ Politički nivo nastoji se popraviti slanjem članova Partije na političke kurseve, veći dio članstva svršio je već niži partijski kurs, te se osjeća stanovito poboljšanje u radu partijskih jedinica. Održavaju se redovito sastanci i to dva puta tjedno — jedan radni i jedan prosvjetni.

Zatim se daje pregled partijskih jedinica i broj članova i ocjena rada. Općenito pregled brojnog stanja je slijedeći: Komitet ima 6 članova, pet drugova i jedna drugarica; socijalni sastav — tri radnika i tri intelektualca. Ukupan broj partijskih jedinica je sedam sa 33 člana, od toga 31 drug i 2 drugarice. Socijalni sastav — 27 radnika i 6 intelektualaca tj. 78% radnika i 22% intelektualaca.⁹

U ocjeni rada partijskih jedinica konstatira se općenita slabost — niti jedna partijska jedinica ne šalje redovito izvještaje o radu, što je prijeko potrebno radi kontrole rada i davanja prema tome potrebne pomoći od strane Komiteta. Pred sve partijske članove postavlja se kao zadatak proširivanje partijskih organizacija. Da bi bili u mogućnosti proširiti partijske organizacije prilivom novih članova u Partiju, kao osnovni kriterij za priimanje poslužiti će poštenje i odanost stvari Partije.

Osnovna slabost naših partijskih organizacija je politička neizgrađenost, tako da otuda proizlaze i tim se mogu opravdati pojedine greške drugova koji rade u partijskim organizacijama. »Mi poduzimamo što je više moguće da damo drugovima pomoć u radu, ali je potrebno da i oni sebe izgrađuju tako da bez zapreke mogu da rješavaju zadatke koji pred njih budu postavljeni, kao članove partije.«¹⁰

Zadaci koji stoje pred članovima Komunističke partije su slijedeći:

1. Učvrstiti i proširiti partijsku organizaciju

2. Pojačati i politički rad u vanpartijskim — antifašističkim organizacijama i sprovesti rukovodstvo naše organizacije unutar tih organizacija.

Radeći na izdizanju članstva partijskih jedinica i odgajanjem novih svježih snaga koje će ući u Partiju, učvrstit će se i proširiti partijske organizacije. Primanjem u Partiju na temelju ne prestrogog kriterija učinit će se da se Partija proširi, ali će se budno paziti na sve oportunističke elemente.

»Svaka partijska jedinica treba da postane oko i uho svog sela ili mjesta u kom radi. Ništa ne smije da izbegne našim drugovima koji rade u vanpartijskim organizacijama i one treba da postanu prave veze preko kojih će se naša partija povezivati sa masama. Drugovi koji rade u tim vanpartij-

⁷ Organizacioni referat str. 1.

⁸ Isto.

⁹ Isto str. 2.

¹⁰ Isto.

skim organizacijama treba da steknu svojim uvjerenjem povjerenje ostalih drugova u tim organizacijama. Samo tako moći ćemo da kažemo: postigli smo rukovodstvo u našem kotaru.«¹¹

III. Referat o NOO-ima

Prvi ilegalni odbor na području kotara formiran je u Volaricama kod Oltara 1. svibnja god. 1943. prije dolaska NOV u taj kraj, a sastojao se od 6 članova. Zatim su stvoreni ilegalni odbori u »žici«, u Sv. Jurju od 4 člana, u Kladi od 3 člana, kasnije se proširio u rejonski NOO Starigrad—Klada od 7 članova, u Stinici od 5 članova, i u Prizni od 5 članova.

Nakon kapitulacije Italije i istjerivanja okupatora stara vlast je raspuštena, a svi ilegalni odbori postaju legalnima.

Sadašnje organizaciono stanje NOO-a je slijedeće: Kotarski NOO Senj ima 3 članova — plenum 25 članova. U Sv. Jurju postoji Općinski NOO od 8 članova i Mjesni NOO sa 6 članova. U istoj općini postoje još slijedeći seoski odbori: Volarice I od 5 članova, Volarice II od 4 člana, Biljevine od 5 članova, Stolac od 5 članova, Senjska Draga od 4 člana i Lukovo od 6 članova.

U Jablancu postoji Općinski NOO od 7 članova, Mjesni NOO od 6 članova, rajonski Prizna — 6 članova, rajonski Stinica — Jablanac od 6 članova, rajonski Starigrad—Klada — 7 članova i seoski u Kladi od 3 člana.

U Krivom Putu postoji Općinski NOO od 9 članova, sa slijedećim seoskim odborima: Alan 3 člana, Podbilo 3 člana, Krivi Put 3 člana, Mrzli Dol 3 člana, Francikovac 3 člana, Veljun 4 člana, Vrataruša 4 člana, Klenova Kosa 4 člana i Šojatski Dol 3 člana. Ukupan broj članova je 151, a od toga samo dvije drugarice.

Data je opća karakteristika rada odbora — i pored dobre volje i oduševljenja zbog uspjeha NOB-a opaža se da ti NOO-i nisu u potpunosti dorasli svim zadacima koji se pred njih postavljaju; pojedinci nisu politički dovoljno izgrađeni da bi shvatili ispravno sve zadatke i znali objasniti narodu sve žrtve i sav rad koji traži daljnja narodnooslobodilačka borba. U tim nedostacima ima razlika, te ima NOO-a koji se ističu boljim uspjesima, a neki slabijim. Potom se nabrajaju pojedini odbori koji su bolji u radu i oni koji pokazuju slabost pa se konstatira: »Potrebno je sve članove odbora politički izdići da bi shvatili da su predstavnici naroda i da sav svoj rad povežu sa narodom kako bi narod više osjetio da je rad i dužnost odbora i njegov rad.«¹²

IV. Referat o SKOJ-u

U uvodu se ističe uloga omladinske organizacije u narodnooslobodilačkoj borbi, u njenim prvim borbenim redovima. Za sve te napore i žrtve i uspjehe naše herojske omladine zasluge nosi Komunistička omladina Jugoslavije. »Naš savez je uvijek primjerom pokazivao kako treba da se bori za slobodu svoga naroda.«¹³

Kotarski komitet SKOJ-a Senj formiran je u rujnu god. 1942. a rad se odvijao na neoslobođenom teritoriju. Poslije kapitulacije Italije skojevska organizacija počela se jače razvijati. Osnovan je Općinski komitet SKOJ-a

¹¹ Isto — kraj referata.

¹² Referat o NOO-ima.

¹³ Referat o SKOJ-u.

u Jablancu, te skojevske grupe u Senju, Jablancu, Sv. Jurju, Krivom Putu i Krasnu. Danas naša organizacija broji 75 članova i to: Kotarski komitet SKOJ-a od 5 članova, 3 seljaka i 2 đaka, 4 druga i 1 drugarica. Zatim postoji jedan Općinski komitet u Jablancu — 5 članova, te Mjesni komitet u Senju od 5 članova i 15 skojevskih grupa od ukupno 60 članova.

»Cijela naša Skojevska organizacija vrlo je mlada, nedovoljno politički izgrađena tako da njen rad nije bio zadovoljavajući s obzirom na njenu brojčanost. Rad SKOJ-a najviše se sastoji unutar organizacije USAOH-a tj. na okupljanju omladine u USAOH«.¹⁴

I pored nedostataka SKOJ je uspio da masovno digne omladinu u narodnoslobodilačku borbu — mobilizirani su omladinci iz Senja, Sv. Jurja i Jablanca. Kao glavni zadatak postavlja se pred organizacije podizanje političke svijesti skojevaca kako bi oni mogli podignuti svijest omladini, jer u odborima USAOH-a ima oko 180 članova, koji imaju oko sebe okupljeno oko 1200 omladinaca.

V. Referat o AFŽ-u

Sastoji se od dva lista, od kojih je jedan oštećen. U početku referata navedeno je da je kotar Senj podijeljen na šest općina: Senj, Krivi Put, Sv. Juraj, Krasno, Starigrad i Jablanac. Organizaciono Senju pripada Senjska Draga i Stolac. U Senju je prije bombardiranja bilo šest rajona s rajonskim odborima, a tvornica je bila razdijeljena po odjeljenjima i stvoren je odbor i pododbori, bilo je obuhvaćeno mnogo žena koje su u velikom broju dolazile na sastanke.

Poslije bombardiranja osnovan je mjesni odbor koji ima 14 članica i to 6 radnica, 6 domaćica i dvije intelektualke. Tvornički odbor broji 12 članica, o postoje i dva rajonska odbora po tri članice. U Senjskoj Dragi postoji mjesni odbor od 6 članica, a u Stocu je osnovan akcioni odbor s tri povjerenice.

Za kotar Senj osnovan je jedan kotarski odbor. U kotaru je slijedeća organizaciona situacija: jedan kotarski odbor, dva mjesna odbora, 35 seoskih odbora, jedan akcioni i dva rajonska i dva općinska odbora. Za političko izdizanje žena potrebno je što više održavanje sastanaka uz pomoć NOO-a i omladine, te što više štampe, jer se njome počelo prodirati u neka sela.¹⁵

VI. Referat o AGITPROPU

Sastoji se od tri lista.

Razvijanjem NOP-a nastala je potreba za formiranjem agit-propa. Senj je u početku imao Prop-odjel Gradskog NOO-a i Prop-odjel Kotarskog NOO-a. Radi koordinacije i što boljeg razvoja rada osjećala se prijeka potreba da se formira jedan agit-prop, koji bi imao pregled nad čitavim kotarom Senj. U prosincu godine 1943. formira se Prop-odjel kotarskog NOO-a. Taj prop-odjel vodi brigu nad štampom koja se dijeli svim organizacijama u Senju: vojnim jedinicama, lokalima, gostionicama, raznim drugim ustanovama i radnim grupama koje se nalaze u Senju.¹⁶

¹⁴ Isto.

¹⁵ Referat o AFŽ-u.

¹⁶ Referat o Agit-propu, str. 1.

Štampa se ne raspčava direktno narodu, jer nema dovoljno primjeraka. Narod dolazi do štampe čitanjem u lokalima, ili pak na vidnom mjestu gdje je štampa izvješena. Aktualni članci, kao i članci od općeg interesa, prepisuju se i aširaju na zidne novine; za prešampavanje nema dovoljno tehničkih mogućnosti. Štampa bi se daleko više čitala jer je narod željan štampe, ali nema dovoljan broj primjeraka.

U Senju postoji omladinski dom, zapravo »Dom kulture« koji ima sva obilježja omladinskog doma. U domu su parole stalno po zidovima, a o njihovoj aktualnosti vodi račun Prop-odjel. Za rad u domu odgovoran je odbor Doma kulture. Dom služi za održavanje raznih priredaba, te masovnih sastanaka. Otvorena je također i omladinska čitaonica, gdje se dnevno sastaju omladinci a i stariji da pročitaju štampu i da čuju najnovije radio-vijesti.

Sve organizacije imaju svoje zidne novine u kojima surađuju članovi organizacije. Materijal je prožet borbom, ili je pjesma, dopis, karikatura, kratki dijalog s ozbiljnim ili humorističkim sadržajem, ali uvijek na liniji borbe. Osobito su odskočile zidne novine USAOH-a. Gradski prop-odjel ima svoje zidne novine izložene na dva mjesta. Jedne su u Gradskom odboru, a druge na obali vidljive cijelom građanstvu. Te zidne novine mijenjaju se svakih deset tako da su uvijek aktualne i zanimljive. U svim zidnim novinama surađuju uglavnom članovi Prop-odjela. Nastoji se privući i šira javnost u suradnju, na zidnim novinama istaknute su parole: »Surađujte u zidnim novinama«, »Čitajte naše vijesti«. Postoji i dopisnička služba koja daje stanovit broj članaka. Nešto dopisa šalje se i izvan grada, a neki bolji članci šalju se Prop-odjelu ZAVNOH-a.

Za pisanje parola Prop-odjel je zadužio omladince, članove USAOH-a. Osnovana je omladinska crtaonica, gdje omladinci ispisuju parole i crtaju razne slike i karikature. Crtaonica je ispisala parole za čitaonicu, bolnicu, ambulantu, okružnu prehrambenu komisiju, dom kulture, prostorije USAOH-a i za radnički dom.

Radio-vijesti redovito izlaze oko 11 sati i odmah se podijele svim mjesnim organizacijama, po lokalima i izvjesu se na svim zidnim novinama. Radio-vijesti prevodio je Prop-odjel i na talijanski jezik, jer se u Senju nalazio logor Talijana, pa je za njih bila potrebna štampa na talijanskom jeziku »da bi i oni mogli upoznati NOB-u, koju bi eventualno mogli primijeniti u Italiji protiv njemačkog nacizma i talijanskog fašizma«. ¹⁷

U referatu se zatim navodi da je 26. prosinca 1943. održan zbor, 30. prosinca javna diskusija, na kojoj je posjet bio ogroman, dvorana je bila dupkom puna. Održana su i gostovanja — omladine iz Alana — koja je dala program od nekoliko točaka, zatim gostovanje glazbe ZAVNOH-a. Diletantske grupe kotarskog i gradskog NOO-a, zajedno s USAOH-om izvele su komad »Pokožnik« od B. Nušića. Svečano otvaranje Radničkog doma u Tvornici duhana izvršeno je s prigodnim programom 15. I. 1944.

I u drugim općinama održavane su razne manifestacije. Tako je u općini Sv. Juraj održan zbor u svečano ukrašenom Domu kulture s kojeg su poslali brzogjavi AVNOJ-u, ZAVNOH-u i drugu Titu. Slični zborovi održani su i u Krivom Putu i Jablancu. I u jednom i u drugom mjestu postoji lijepo uređen dom kulture, tu se nalaze zidne novine, čita štampa i radio-vijesti.

¹⁷ Isto str. 2.

VII. Zapisnik

Sastoji se od dva lista:

U početku se konstatira: »Prisutno je 27 drugova i to delegati Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje, delegati Kotarskih komiteta KPH Novi i Crikvenica, Komandant područja, članovi ovih komiteta i delegati partijskih jedinica kotara Senj.«¹⁸

Iza čitanja pojedinih referata razvila se diskusija. Tako je iza referata o političkoj situaciji bilo više pitanja na koja su data iscrpna razjašnjenja. »Naročito je detaljno obrađeno pitanje ukidanja Kominterne, SSSR i Engleska, rat Sovjetskog Saveza preko svojih granica.«¹⁹

U raspravi o organizacionom referatu iznesene su teškoće u radu sa simpatizerskim grupama, ističu se ekonomske prilike kao zapreka političkom radu.

Poslije čitanja referata o NOO-ima u zapisniku se navodi da drugovi iz pojedinih općina iznose referate o NOO-ima. Tako je u Senju Gradski odbor sastavljen od sedam članova s partijskom jedinicom »frakcijom« od 3 člana. Svi su članovi tog odbora stariji ljudi, politički rad je slab.

Iza referata o SKOJ-u u zapisniku je konstatirano da je povezanost omladine s drugim organizacijama slaba. Krivnja za slab rad bilo koje antifašističke organizacije leži na partijskim jedinicama.

Nakon referata o AFŽ-u u raspravi je utvrđeno da rad na tom polju ometaju uglavnom ekonomske prilike, a također i nepismenost.

Poslije referata o AGITPROPU, u diskusiji je navedena uloga Partije u rukovodstvu antifašističkih organizacija. Tamo gdje nema članova Partije, dešavaju se greške i propusti.

Na kraju je sekretar Kotarskog komiteta KPH zaključio Prvo partijsko savjetovanje. »U zaključnom govoru iznosi sve nedostatke organizacije, koji se vide iz referata i koji su iznijeti u diskusijama ovog savjetovanja. Napominje da je organizacija mlada, pa prema tome i neiskusna. Nada se da će drugovi od ovog savjetovanja imati koristi i da će prionuti poslu.

Drug sekretar čita pozdravne brzojave Centralnom komitetu KPH, Nacionalnom komitetu Oslobođenja Jugoslavije, Predsjedniku Nacionalnog oslobođenja Jugoslavije Maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu, AVNOJ-u, ZAVNOH-u i Okružnom komitetu KPH. Na kraju pjeva se Internacionala.«²⁰

VIII.

Na jednom listu nalazi se *sadržaj brzojava* koji su poslani s Prvog partijskog savjetovanja za kotar Senj.²¹

¹⁸ Zapisnik Prvog partijskog savjetovanja za kotar Senj održanog 16. I. 1944.

¹⁹ Isto str. 1.

²⁰ Isto str. 2.

²¹ Redoslijed brzojava određen je naknadno arapskim brojevima ispisanim tintom, a ne kako je to navedeno u Zapisniku.

DRUGO PARTIJSKO SAVJETOVANJE ZA KOTAR SENJ ODRŽANO JE 11. I 12. RUJNA 1944. GODINE²²

Prvo partijsko savjetovanje za kotar Senj održano je u slobodnom Senju 16. siječnja godine 1944. Samo nekoliko dana poslije toga dijelovi 392. legionske divizije ponovno su okupirali Senj.²³

Zbog ponovne okupacije Senja u cijelom tom dijelu Primorja nastaje veoma teško stanje. U zapisniku sastanka Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje od 17. veljače godine 1944. konstatira se:

»Situacija u narodu vrlo slaba, naročito poslije okupacije cijele obale primorja po neprijateljskoj vojsci. Mnogi su članovi NOO-a kapitulirali i predali se neprijatelju, a isto tako i od ostalih organizacija. Pojedinci su se čak predavali sa oružjem. Kako neprijatelj ima jako uporište u Senju, pa jače posade u Krivom Putu, Sv. Jurju i Jablancu, to vrši često patroliranje među njima te je rad i kontakt s narodom vrlo težak. Detaljnije podatke o samom stanju na terenu nemamo, jer su veze vrlo slabe.«

U travnju godine 1944. Kotarski komitet KPH Senj broji 5 članova, a položaj mu je veoma težak zbog golemog terena, nedostatka veza i slabog smještaja. »Sada je baza komiteta u jednoj špilji na kraju terena.«

Prema izvještaju Pipa od 5. i 8. srpnja 1944.²⁵ na cijelom području kotara djeluje 10—12 članova Partije, a Kotarski komitet KPH Senj ima 4 člana; postoje četiri partijske jedinice. Rad ostalih antifašističkih organizacija je slab.

Mjesec dana kasnije²⁶ situacija je već povoljnija iako se razlikuje po pojedinim općinama. Djeluju slijedeći narodnooslobodilački odbori: Općinski NOO Karlobag od 6 članova, Općinski NOO Jablanac od 6 članova, Općinski NOO Sv. Juraj od 6 članova, zatim Rajonski odbor Cesarica od 4 člana i Rajonski odbor okolna sela Karlobaga od 4 člana. Mjesni NOO Karlobag ima 5 članova, a rajonski odbori postoje u Prizni — 6 članova, Jablancu — 5 članova, Starigradu—Kladi — 5 članova, Stinici — 4 člana i Volarici — 4 člana.

Brojno stanje partijskih organizacija u kotaru Senj u tom mjesecu je slijedeće: Kotarski komitet KPH broji 5 članova, postoje četiri partijske jedinice — od tog broja jedna je u vojnopozadinskim ustanovama sa šest članova. Broj članova Partije je 31 i to 27 radnika, 1 seljak, 3 intelektualca; 29 Hrvata i 2 Srbina; postoji 16 kandidata za člana Partije.²⁷

U rujnu je stanje još povoljnije. Tako se iz izvještaja od 5 rujna godine 1944.²⁸ vidi da su sve antifašističke organizacije aktivne u radu: za 10 rujna zakazana je Kotarska konferencija USAOH-a, a za 11. rujna partijska konferencija. Plenarni sastanak Kotarskog odbora JNOF-a predviđen je da se održi 15. rujna; AFŽ je također uspjela formirati dva odbora u općini Jablanac i Sv. Jurju.

²² Drugo partijsko savjetovanje za kotar Senj održano je u Stokić Dulibi, prema izjavi sudionika Stanišić Pave »Brzoge«.

²³ Prema V. D. Matetiću: 14. primorsko-goranska brigada, Bgd. 1973. u Senj je 31. I. godine 1944. ušao 847. grenadirski puk — I. i 2. bataljon sa štabom puka — izvršivši prodor iz Brinja ka obali, str. 139.

²⁴ P. Strčić: Zapisnici Okružnog narodnooslobodilačkog odbora za Hrvatsko primorje 1943—1945. godine, Historijski arhivi Rijeka i Pazin, Rijeka 1975. Posebna izdanja 5. str. 112.

^{25a} Iz izvještaja Okružnom komitetu za Hrvatsko primorje od 10. travnja 1944. Centar za historiju radničkog pokreta Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara (CHRP) F XLIII 353—362.

²⁵ Pipa — Vlado Nikšić, izvještaj CHRP F XLIV 78—82.

²⁶ Izvještaj KK KPH Senj od 10. kolovoza 1944. CHRP F XLIV 178—190.

²⁷ Brojno stanje partijskih organizacija u Primorju VIII 1944. CHRP F XLIV — 270.

²⁸ Izvještaj KK KPH Senj Okružnom komitetu KPH za Hrvatsko primorje od 5. IX 1944. CHRP F XLIV — 279—281.

Arhivska građa II. partijskog savjetovanja Kotarskog komiteta KPH Senj sačuvana je u Kotarskom odnosno Općinskom komitetu SKH Senj, od koga je preuzeta i sada se nalazi na čuvanju u Historijskom arhivu Rijeka u Odjelu za radnički pokret i društveno-političke organizacije.

Istovjetan originalni materijal nalazi se i u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu.²⁹

Referat o političkoj situaciji — tri lista³⁰

U početku referata izlaže se politička situacija u zemlji prije napada nacističke Njemačke na Jugoslaviju, zatim stanje poslije sloma i okupacije. Podvlače se napor Komunističke partije Jugoslavije i njene žrtve u predratnom ilegalnom periodu kada je upozoravala naše narode na opasnosti pred kojima se nalaze. Ne želeći žrtava Komunistička partija je cijeli svoj rad upravila na okupljanju svih snaga da se odupru fašizmu. Vojnički slom stare Jugoslavije za nepunih 10 dana i podjela zemlje, te okupacija i fašistički teror okupatora i domaćih izdajica stvorio je najtežu situaciju u povijesti naših naroda. Raseljavanje cijelih pokrajina (Slovenija), pokolji stanovništva i represalije vrše se nad nezaštićenim narodom.

Tada Komunistička partija Jugoslavije poziva narode na oružanu borbu, te šalje prvoborce da organiziraju opći ustanak u cijeloj Jugoslaviji.

U Hrvatskom primorju pojavljuju se partizanske grupe koje razbuktavaju ustanak. U kotaru Senj, u kojem je bilo nekoliko simpatizera Komunističke partije, ali ne i partijske organizacije, u to vrijeme rad je bio veoma otežan. Senj je tada kao okupirani grad bio jedno od jačih neprijateljskih uporišta.

Usporedo s razvijanjem partizanskih odreda i Narodnooslobodilačke vojske stvarala se i razvijala naša narodna vlast: narodnooslobodilački odbori.

Jačanjem narodnooslobodilačkog pokreta i vojske već s jeseni godine 1942. osjeća se potreba za jedinstvenim političkim rukovodstvom te se u Bihaću sastaje vijeće predstavnika svih naroda Jugoslavije koje dobiva ime: Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije. Ono sebi stavlja u zadatak mobilizaciju svih snaga za NOV i uspostavljanje narodne vlasti ne samo na oslobođenom već i na neoslobođenom teritoriju.

U proljeće 1943. formira se Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH). Hrvatski narod okupljen oko svog vijeća pojačava borbu protiv okupatora i domaćih izdajica.

U kotaru Senj pokret se, zbog navedenih teškoća, sporije razvijao. U rujnu godine 1942. formiran je Kotarski komitet KPH Senj, koji svoje sjedište ima u tada oslobođenom Krivom Putu. »Slabost komiteta kao i slab postupak naše vojske nisu ni malo popravile situaciju u ovom jednom od najvećih uporišta ustaških u cijelom Hrvatskom primorju. Svakako da je taj nepravilan i loš rad povukao za sobom posljedice za daljnji razvoj pokreta u ovom kotaru. Situacija i dalje ostaje na mrtvoj točki. Ustašama uspijeva organizirati legiju od domaćih ljudi na Krivom Putu, te se time onemogućio bilo kakav rad Komiteta. U takvim uvjetima rada na Krivom Putu pada član Kotarskog Komiteta drug Ive Jeličić.«

²⁹ U arhivskoj građi koja se čuva u Historijskom arhivu Rijeka nedostaje tekst pozdravnih telegrama. Taj dio nadopunjen je iz Arhiva Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu iz Fonda KK — OK KPH Hr. prim. 285/2233.

³⁰ Na početku, na prvoj stranici je i naslov Savjetovanja, te dnevni red, a zatim tekst političkog referata.

Nakon oslobođenja Like i Gacke doline neprijatelj pojačava garnizone u Primorju »tako da Senj postaje još veće leglo reakcionarnih elemenata«. Kotarski komitet prelazi u srpnju godine 1943. u Krasno, odakle mu se pruža mogućnost djelovanja na cijelom kotaru. »Upornim radom naših drugova iz Komiteta počeo (se) rad razvijati naročito u općini Sv. Juraj i Jablanac, te uspijeva formiranje partijske jedinice u kotaru Senj.

Porastom pokreta u kotaru uveliko su se pomrsili računi okupatora, jer gubi i ovo jedino uporište u Primorju. Prve puške u Velebitu pucaju na okupatora. Banda nastoji svim silama da uguši pokret u ovom kotaru, stoga poduzima napad na komitet, te tom prilikom padaju dva člana Komiteta drug Tomo Mavrić i Kalafatić. To je bio veliki gubitak za našu Partiju, naročito kad je oslobođen Senj, kada je trebalo brzo se snalaziti i uspostavljati organizac(iju)«.

Oslobođenjem Senja poslije kapitulacije Italije, a isto tako i cijelog Hrvatskog primorja, situacija se radikalno promijenila. Narod je masovno pristupao jedinicama Narodnooslobodilačke vojske, tako da je odaziv na mobilizaciju u kotaru Senj bio povoljan. Međutim, dolazak Nijemaca na otoke Krk i Pag, te zauzimanje Novoga počeli su mijenjati situaciju, nastaje kod pojedinaca kolebljivost i javlja se dezerterstvo. Organizacije Partije bile su mlade s nedovoljno iskusnih kadrova i nisu mogle spriječiti te negativnosti. Zbog prodora Nijemaca u cijelo Hrvatsko primorje situacija se naglo pogoršava. Nejrripateljska propaganda, ponovno djelovanje ustaša koji su govorili da je partizana nestalo, da se predaju itd. dovodi djelomično do gubljenja vjere u pokret. Takvoj situaciji pridonijela je i slabost organizacija — u to vrijeme smanjio se Kotarski komitet na 4 člana, a od njih samo se jedan nalazio na cijelom terenu od Senja do Karlobaga. I pored terora i pasivizacije pojedinih područja u referatu se ističe primjer Cesarice čiji »se narod tri mjeseca nakon dolaska Švaba dalje održao uz pokret i svoje organizacije koje se nisu pokobile«.

U tijeku posljednje godine dana odigrale su se odlučujuće bitke koje sve bliže dovode do poraza Hitlerove Njemačke. Naši narodi slave najveće pobjede protiv neprijatelja i domaćih izdajica.

Drugim zasjedanjem AVNOJ-a i njegovim pretvaranjem u vrhovno zakonodavno tijelo Jugoslavije, obrazovanjem Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije kao privremene vlade i historijskim odlukama donijetim na tom zasjedanju udareni su temelji novoj, demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji u kojoj su svi narodi dobili jednaka, demokratska prava.

U ožujku 1944. Kotarski komitet prebacuje su na teren Karlobag—Senj. »Drugovi su pod veoma teškim uslovima započeli svoj rad te nastojali povratiti povjerenje naroda u jakost našeg pokreta. Zahvaljujući nekolicini drugova koji se nisu pokobileli Komitet je uspio da se održi na Velebitu, što je doprinijelo da se situacija počela mijenjati. Uz pomoć jedne grupice naše vojske i radom naših drugova narod je ponovno počeo da pristupa pokretu.

Sa razvitkom opće situacije u svijetu i kod nas, te radom već uspostavljenih organizacija pokret se počeo naglo jačati tako da je danas situacija na ovom kotaru takva kakva nikada do sada nije bila. Možemo reći da je danas cijeli teren od Senja do iza Cesarice pod kontrolom naše vojske, a narod 80% uz pokret«.

Zbog jačanja NOV i razvitka narodne vlasti osjećala se potreba stvaranja JNOF-a koja će omogućiti lakše i brže okupljanje svih snaga u NOB. U Hrvatskoj je formirana JNOF pod predsjedništvom Vladimira Nazora.

Pobjeda političke linije NOF, pobjeda demokracije nad reakcijom je i sporazum koji su potpisali maršal Tito i dr. Šubašić.

Na kraju referata utvrđuju se zadaci svih članova Partije:

1. Pojačati politički rad preko vanpartijskih (antifašističkih-pr.) organizacija
2. Populariziranje odluka donešenih na II zasjedanju AVNOJ-a i III zasjedanju ZAVNOH-a.
3. Raskrinkavati kliku oko Mačeka.
4. Pravilno objašnjavati sporazum Tito-Šubašić
5. Populariziranje JNOF-a
6. Populariziranje čvrstine antifašističkog bloka SSSR, Engleske i Amerike.
7. Populariziranje pomoći NOV i narodu od strane saveznika.
8. Populariziranje Slavenstva i ljubavi prema novoj državi Jugoslaviji«.

Organizacioni referat — dva lista³¹

U početku referata govori se o rukovodećoj ulozi Partije u borbi radničke klase i narodnih masa i njenoj organiziranosti na načelima demokratskog centralizma, njene čvrste organiziranosti. To je neobično važno i značajno osobito u teškim i složenim uvjetima NOB »kad nas očekuju još posljednje odlučne borbe, a sutra izgradnja opustošene i opljačkane domovine. Čvrsta organizacija u Partiji je jedna od glavnih poluga koja omogućuje Partiji pravilno rukovodstvo u današnjoj NOB-i preko svojih partijskih organizacija«.

U kotaru Senj prije rata nije bilo partijske organizacije premda su za to postojali svi preduvjeti. Zbog toga je fašistička propaganda nesmetano radila i uhvatila korijena u obliku frankovačkog pokreta. Nakon stvaranja fašističke tvorevine NDH ustaški pokret našao je uporište u Senju. Poslije napada nje-mačkih osvajača na SSSR i ustaško-četničkih pokolja, širom naše zemlje počeo se naglo rasplamsavati ustanak, pa tako i u Hrvatskom primorju.

U ovom kraju formiran je 20. rujna 1942. Kotarski komitet KPH za Senj. »Komitet je počeo djelovati izvan ovog kotara, jer se u početku nije mogao na ovome terenu održati. Trebalo je najprije prodrijeti sa političkim radom. Nakon upornog rada i formiranja simpatizerskih grupa u Krasnu i Jablancu pred samu kapitulaciju Italije formirana je prva partijska jedinica u Stari-gradu osmog kolovoza 1943. godine.«

Do I. partijskog savjetovanja za kotar Senj, koje je održano 16. I. godine 1944. partijska organizacija bila je slijedeća: Kotarski komitet od 6 članova, 5 drugova i 1 drugarice; partijskih jedinica bilo je 7 (uključujući jedinice iz VPV-vojno pozadinskih vlasti), koje su imale 33 člana, od toga 31 drug i 2 drugarice. Od kapitulacije Italije pa do Prvog partijskog savjetovanja formirane su u kotaru 4 partijske organizacije s 23 člana.

Na današnjem Drugom partijskom savjetovanju može se konstatirati da zadaci koji su utvrđeni na I. savjetovanju nisu provedeni u život, već da je nastala takva situacija da su se čak neki članovi Partije ponijeli kukavički.

³¹ Na listovima postoje bilješke načinjene olovkom, kojima se od sadašnjeg vremena činio per-fekt, te se može zaključiti da je materijal služio u kasnijem radu.

Nakon dolaska neprijatelja na ovaj teren »Partija kao cjelina prestaje djelovati. Nekoji članovi kapituliraju i predaju se, a drugi zbog teških prilika i terora povlače se u ilegalnost, ostaju nepovezani, gube kontakt s masama i prestaju djelovati.

Uzroci ovako nezdravih pojava u Partiji su slijedeći:

- 1) preblagi kriterijum kod primanja članova u Partiju,
- 2) nedovoljna pomoć od strane KK.
- 3) mladi i nedovoljno izdignuti drugovi i
- 4) veliki teror od strane okupatora.«

U ožujku situacija je najteža, članovi Komiteta jedva se održavaju na terenu tako da su jedno vrijeme prisiljeni ići na otok Rab, ali se nakon nekoliko dana vraćaju. U travnju formirana je partijska jedinica u Sv. Jurju, a pod Kotarski komitet Senj potpada i patrijska jedinica Cesarica. Broj partijaca penje se na 13, a 24. travnja na Velebit dolazi III. udarna grupa POS-a koja je brojala 12 članova s jednom partijskom jedinicom od pet članova. Time se situacija naglo popravlja, što se ima u prvom redu zahvaliti postojanju vojske na ovom terenu i »drugovima koji se nisu pokolebali nego ostali na terenu ne plašeći se teškoća.«

Komitet je poduzimao sve da dade pomoć drugovima u radu, ali je neophodno da i oni sami sebe izgrađuju tako »da bez zapreke mogu da rješavaju sve zadatke koje se pred njih budu postavljali kao članove Partije.«

Kao slabost partijskih organizacija navodi se neredovito slanje izvještaja, »jer se jedino na temelju istih može pružiti pravilna pomoć jedinica-ma«. Kod nekih drugova vidljiva je neodlučnost i nedovoljna inicijativa. Pojedine jedinice nisu stekle rukovodeću ulogu u vanpartijskim (antifašističkim) organizacijama. »Rukovodeća uloga Partije ne postizava se nametanjem i fraziranjem o rukovodećoj ulozi Partije nego najvećom požrtvovnošću u radu da budemo primjerom ostalim drugovima iz vanpartijskih organizacija. Zbog toga se postavlja danas pred sve partije da aktivno učestvuju u narodnoj vlasti, u NOO-ima, da konstruktivno rade po pojedinim odsjecima i da podižu ugled narodne vlasti.«

Pred sve partijske jedinice i njihove članove postavlja se da porade na proširivanju i učvršćivanju partijskih organizacija. Jačanje Partije ne postiže se samo njenim brojčanim porastom nego i kvalitetom članova te je zbog toga potreban planski rad na teoretskom uzdizanju koje je obvezno.

Ojačanje i proširivanje Partije ne može se provesti putem krutih organizacionih formi, mora se odbaciti svako šabloniziranje. Potrebno je obuhvatiti široki krug simpatizera i s njima praktično raditi, davati im konkretne zadatke i tako ih provjeravati. U simpatizerske aktive treba obuhvatiti sve poštene rodoljube, muško i žensko, staro i mlado.

*Referat o SKOJ-u*³²

Na području našeg kotara Kotarski komitet SKOJ-a formiran je u rujnu godine 1942. »Pod teškim uslovima ilegalnog rada vidnih rezultata nije bilo. Po kapitulaciji Italije skojevske organizacije su se počele razvijati. Formiran je Opć. K. SKOJ-a za Jablanac, te skojevske grupe u Senju, Jablancu, Sv. Jurju, Krivom Putu, a malo kasnije i u Krasnom. Ove mlade i neiskusne organizacije prodorom Njemaca na naš teritorij se raspadaju.«

³² Cijeli referat na jednom listu.

Ponovno se Kotarski komitet SKOJ-a formira 14. srpnja 1944., a sastojao se od 4 člana. Ovaj je Komitet počeo djelovati na šire mase omladine; formirane su nove organizacije SKOJ-a i USAOH-a, Kotarski komitet proširio se na 6 članova. Općinski komitet Karlobag ima 4 člana i rukovodi s 3 skojevske grupe i 2 odbora USAOH-a s oko 50 omladinaca. Općinski komitet SKOJ-a Jablanac ima 5 članova, postoje 4 skojevske grupe i 5 odbora USAOH-a s oko 120 omladinaca. U Sv. Jurju postoji skojevska grupa od 6 članova i odbor USAOH-a od 12 članova, a u formiranju je Općinski komitet SKOJ-a. U Krasnom formirana je grupa SKOJ-a od 3 člana i oko 10 omladinaca. »Jučer je na I kotarskoj Konferenciji USAOH-a demokratskim načinom izabran Kotarski odbor USAOH-a od 48 članova koji obuhvaća preko 200 omladine iz svih mjesta kotara«.

Na kotaru postoji 14 čitalačkih grupa, dva pjevačka zbora, jedna diletantska grupa. Formirana su 3 odbora pionira.

Omladina je borbena i požrtvovna, što se vidi po neumornom radu. Održava vezu s Likom, otocima Krkom i Pagom, te našim logorima, provodi sabirne akcije i dr. Glavni zadaci koji stoje pred našom organizacijom su zadaci utvrđeni na II. KONGRESU USAOH-a, a to su obuhvaćanje radom širokih slojeva omladine i njihovo angažiranje u NOB.

*Referat o NOO-ima*³³ — započinje:

»Prelaskom Kotarskog komiteta (KPH Senj) u Krasno stvaraju se prvi N. O. O. i našem kotaru, i to u općini Sv. Juraj, Krasno i Jablanac. Tada novoformirani odbori vršili su uglavnom politički rad na okupljanju naroda uz pokret i razbuktavanju samog ustanka na ovom terenu. Ubrzo dolazi do kapitulacije Italije kao i do oslobođenja našeg kotara kada se pred odbore postavljaju novi zadaci za daljnju svoju organizaciju i preuzimanje vlasti. Tako mladi i neosposobljeni naši odbori nisu mogli da zadovolje potrebe za koje su bili formirani. Tako da su isti odbori počeli djelovati pretvorili se skoro da kažemo u bivše stare općinske vlasti. Oslobođenjem cijelog kotara, nastala je potreba formirati odbore ondje gdje to nije bilo moguće za vrijeme ilegalnog rada, te tako novo formirani na brzinu N. O. O.-i nisu ni izdaleka mogli da zadovolje svoj poziv...«

I dalje: »Kotarski N. O. O. koji formiran po oslobođenju Senja nije mogao da pruži pomoć uspostavljenim odborima, jer su pojedini članovi bili mnogo zaposleni u samom Senju, koji je tada bio jedna od najprometnijih luka u Primorju. S druge strane nije se vodilo računa da bi ostali članovi Kotarskog N. O. O. bili na terenu sa narodom i sa nižim odborima i pomogli im pri njihovom radu. Tako formirani seoski odbori ostavljeni sami sebi birokratizirali su se, a pojedini odbornici postupali su kao bivši općinski činovnici koji su gledali sebične interese svoje rodbine, a narod im je bio daleko. Sam gradski odbor za Senj vršio je uglavnom tehničke poslove, a svojom birokracijom nije pokazao Senjanima da se on razlikuje od bivše općine.«

U nastavku se navodi da je zbog ponovnog dolaska neprijatelja situacija naglo promijenjena. U traženju uzrokâ promjeni situacije krivica se svaljuje na kapitulanstvo odbora, što je dovelo do demoralizacije u narodu pa je nasjedao neprijateljskoj propagandi...

U ožujku godine 1944. ponovno se pokreće rad narodnooslobodilačkih odbora zahvaljujući radu u prvom redu predsjednika i tajnika KNO-a. Pri-

³³ Također na jednom listu.

stupilo se ponovnom formiranju novih NOO-a »od drugova koji su pod najtežim okolnostima pristupili radu, ne obazirući se na teror koji je neprijatelj vršio nad njihovim familijama«.

Stanje narodnooslobodilačkih odbora tada je bilo slijedeće: Kotarski NOO od 9 članova (četvoro se nalazi izvan kotara i očekuje se njihov dolazak). U svakoj općini formirani su bili općinski NOO-i, a uspostavljeni su skoro svi seoski NOO-i (osim nekih sela općine Krasno i Karlobag).

Zadaci koji se postavljaju pred NOO-e su slijedeći:

»što prije formirati odbore ondje gdje još nisu formirani. Pružiti svestranu pomoć NOO-ima da se osposobe za vršenje vlasti. Treba se postići, da već danas dok je borba, dok je naš kotar neoslobođen, odbori postanu prava narodna vlast kojoj će se narod obraćati za sva pitanja društvenog života, kao što se to već i postiglo u pojedinim mjestima općine Jablanac.

Danas kada se nalazimo pred velikim i sudbonosnim danima našeg naroda, moramo upregnuti sve sile kako bi naši NOO-i, koji su zapravo temelj na kojima leži naša nova Demokratska Država Hrvatska, postali sposobni za vršenje svoje dužnosti.«

Referat o AFŽ-u³⁴

Organizacije žena za vrijeme oslobođenja kotara, prema mišljenju iznijetom u referatu, formirane su samo da se zadovolji organizaciona forma, a nije se vodilo računa da li te organizacije imaju veze sa širokim slojevima žena. Također se nije dovoljno vodilo računa o tome da bi neprijatelj mogao ponovno doći u Primorje »te posvetiti rad tamo gdje će postojati mogućnost daljnjeg održavanja organizacija«.

Tako se dogodilo da su nakon dolaska Nijemaca »ionako slabe i formalno postavljene organizacije AFŽ-a potpuno prestale djelovati...«

Međutim, to stanje se popravilo, na terenu danas postoje 4 odbora AFŽ-a, od kojih su dva birana na demokratski način. S obzirom na opći razvitak političke situacije na kotaru, kao i s obzirom na broj ostalih organizacija, broj uspostavljenih odbora AFŽ-a ne zadovoljava. Tome je razlog i »sektaški stav naših drugova po ovom sektoru rada« ali i »velika nepismenost žena ovog kotara, a s tim u vezi bez ikakve društvene, a da ne govorimo političke svijesti«.

Žene kotara »pokazuju veliko interesovanje za sam pokret te i pored svoje niske političke svijesti učestvuju vrlo aktivno za NOP.«

Referat o AGITPROP³⁵

Odmah nakon kapitulacije Italije i oslobođenja Senja sav propagandni rad uglavnom je prebačen u grad Senj, koji dobiva Prop-odjel Gradskog i Prop-odjel Kotarskog NOO-a. »Punom parom odvija se usmena i pismena propaganda, primijenjeni su svi mogući oblici agitacije i propagande. Održano je masu govora na kojima su govorili naši vodeći politički rukovodioci.«

Zbog ponovnog prodiranja neprijatelja prestaje svaki rad u okviru Agit-propa. »Tek u posljednje vrijeme počelo se raditi na tom važnom sektoru ali za sada sav naš rad zbog tehničkih razloga svodi se uglavnom na usmenu propagandu, zidne novine, štampu i radio vijesti.« Dalje se navodi

³⁴ Veoma kratak, nešto više od pola stranice.

³⁵ Naznaka olovkom: »Il savjetovanje«, a na poleđini tintom: »Agitprop.«

da je i pored teških uvjeta održano 29 masovnih sastanaka i dva mitinga. Na skupovima je uglavnom govoreno o razvitku NOB, zatim o novom državnom uređenju, o odlukama AVNOJ-a i ZAVNOH-a. Uspostavljeno je 7 zidnih novina u općini Jablanac, u kojima sudjeluje uglavnom omladina, a u zadnje vrijeme počeo je i sam narod pisati članke za zidne novine. U planu je postavljanje zidnih novina i u drugim općinama. Štampa se šalje po organizacijama. Narod rado čita našu štampu. »Pošto još nije formirana propagandna komisija kod K. NOO-a, izdaje, sam Komitet dva puta tjedno radio-vijesti.«

Na koncu se u referatu konstatira:

»Moramo budno paziti na razne parole koje ubacuje reakcija među narod i odmah moramo pravilno reagirati na iste da ih u zametku ugušimo. Najbolji lijek za to je da rad omasovimo, da upoznavamo mase sa svim tekovinama i ciljevima NOB, da stvarimo od naroda jednu čvrstu cjelinu o koju će se razbiti sva laž reakcije.«

ZAPISNIK s II. kotarskog savjetovanja KPH za kotar Senj — sastoji se iz tri lista.³⁶

U početku se konstatira da je prisutno 30 članova, navode se riječi sekretara Kotarskog komiteta KPH Senj, koji je pozvao prisutne da jednom minutom šutnje odaju počast palim članovima Kotarskog komiteta i prvom sekretaru tog komiteta.

Zatim predlaže dnevni red savjetovanja; iza svake točke dnevnog reda razvila se diskusija u kojoj su prisutni postavljali razna pitanja. Tako je iza političkog referata postavljeno 64 pitanja. U zapisniku se navodi da su na sva pitanja »dali iscrpne odgovore članovi KK.«

Predstavnici iz pojedinih općina iznose podatke o političkoj situaciji na svom terenu. Izvještaje su podnijeli drugovi iz općina Karlobag, Jablanac, Sv. Juraj i Krasno.

Poslije održanog organizacionog referata također se otvorila diskusija. Postavljeno je 55 pitanja na koje su odgovore davali članovi Kotarskog komiteta i kako se u zapisniku navodi »naročito se obradilo pitanje strukture same Partije«.

Iza toga pročitani su preostali referati i to o NOO-ima, SKOJ-u, AFŽ-u, te agitaciji i propagandi. »Iza referata razvila se diskusija, te na osnovu istih Komitet postavlja direktive za daljnji rad.«

Na kraju sekretar zaključuje II. partijsko savjetovanje. U završnoj riječi kaže da će Komitet na onovu proteklog savjetovanja i donesenih zadataka napisati rezoluciju s ovog savjetovanja, po kojoj će sve partijske organizacije nastaviti s radom. Sekretar izražava želju i vjeru da će ovo savjetovanje biti od koristi i donijeti više ploda od prvog savjetovanja. Poziva članove da čvrsto prionu uz rad, a pogotovu kada se nalazimo pred velikim zadacima koji stoje pred našom Partijom.

Zatim se čitaju pozdravni brzojavi Centralnom komitetu KPH, Okružnom komitetu KPH za Hrvatsko primorje, Predsjedniku Nacionalnog komiteta Josipu Brozu Titu i Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije.

³⁶ Na žalost u zapisniku nedostaju odgovorni na postavljena pitanja, jer zapisničar nije smatrao to bitnim.

U materijalu II. partijskog savjetovanja nalazi se i *REZOLUCIJA* (tri lista) iz koje se po sadržaju vidi da je nastala nešto kasnije od održanog Savjetovanja, a koja je najavljena već na Savjetovanju.

Rezolucija je podijeljena na nekoliko dijelova. U uvodu se navodi da je prošlo dvije godine od osnivanja Kotarskog komiteta KPH za Senj i da je za to vrijeme bilo uspjeha, ali i velikih iskušenja kroz koja je pokret prolazio.

Zatim se daje analiza I. partijskog savjetovanja u svjetlu provođenja zadataka koje je ono utvrdilo. Konstatira se da I. savjetovanje nije urodilo željenim plodom, jer se postavljeni zadaci nisu oživotvorili. Uzroci tome vide se u pogrešnom radu organizacija koje su bile mlade, te u prenošenju težišta rada u grad Senj, dok se okolnim mjestima poklanjala mala pažnja. To je dovelo do toga da se nakon prodora Nijemaca i ustaša, na terenu situacija naglo pogoršala. Rad je bio skopčan s velikim teškoćama i trebalo je mnogo upornog rada da se situacija popravi. U posljednje vrijeme situacija se, iako ne na čitavom kotaru, počela popravljati, čemu je dobrim pridonio aktivniji rad naših organizacija. Narod je opet većim dijelom stekao povjerenje u NOP i vidi da mu je jedini pravac aktivno sudjelovanje u borbi. Međutim, još se narod u svim mjestima nije dovoljno saživio s borbom i nedovoljno je upoznat s ciljevima i tekovinama NOP.

Nakon ponovne okupacije partijske su jedinice zakazale. Tome je razlog bio što su svi drugovi bili redom mladi članovi i nedovoljno izdignuti, a isto tako što su se slabo provjeravali prilikom primanja u Partiju. Ako se usporedi sadašnje stanje Partije na ovom području sa stanjem protekle zime vidimo da je Partija u porastu, iako ne na čitavom kotaru. Još uvijek se ne možemo zadovoljiti s postojećim stanjem. Ima mnogo nedostataka koje treba uklanjati kako bi naša partijska organizacija ostala čvrsta u svim eventualnim iskušenjima.

Narodnooslobodilački odbori nisu još dorasli svim zadacima koji se pred njih postavljaju. Zbog slabog djelovanja u masama narod još ne osjeća da je to njegova narodna vlast. U nekim općinama odbori su postali stvarna vlast — narod poštuje NOO-e, za sve se njima obraća.

Nije svuda postignuta potpuna suradnja između partijskih organizacija i SKOJ-a. Naše partijske jedinice ne daju dovoljno pomoći omladinskim organizacijama, nisu dovoljno upoznate s njihovom strukturom, a ima pojava i sektaštenja kod primanja skojevaca u Partiju.

Antifašistička organizacija do sada nije uhvatila jačeg korijena iako za to ima sve preduvjete. Praktičan i organiziran rad AFŽ-a ne osjeća se iako žene hoće raditi — samo im treba pomoći. »Razlog da se AFŽ nije učvrstio je opet sektaštvo i potcjenjivanje od strane naših drugova.«

»Premda je rad po agitaciji i propagandi u posljednje vrijeme počeo oživljavati, nije se ni izdaleka postiglo ono, što se je do sada moglo postignuti.«

Na temelju svih tih utvrđenih činjenica Kotarski komitet je postavio slijedeće zadatke:

A. Po političkoj situaciji:

1. pojačati politički rad preko vanpartijskih organizacija
2. popularizirati odluke II zasjedanja AVNOJ-a i trećeg zasjedanja ZAVNOH-a
3. raskrinkavati kliku oko Mačeka

4. pravilno objašnjavati sporazum Tito-Šubašić
5. popularizirati JNOF-u Hrvatske
6. popularizirati čvrstinu antifašističkog bloka SSSR, Engleske i Amerike
7. popularizirati pomoć NOV i narodu od strane saveznika
8. popularizirati ideju slavenstva
9. popularizirati ljubav prema novoj državi Jugoslaviji.

B. Po organizacionom

1. proširiti i učvrstiti sve partijske organizacije
2. odbaciti svako sektaštvo
3. obuhvaćati čim više žena u simpatizerske grupe i uvlačiti ih u Partiju
4. odbaciti svako šabloniziranje kod izdizanja simpatizera, ne držati se krutih organizacionih formi, nego raditi sa simpatizerima skupa i pojedinačno, davati im konkretne zadatke i tako ih provjeravati
5. obuhvatiti u simpatizerske grupe sve poštene rodoljube, sve što simpatizira Partiju, muško i žensko, staro i mlado
6. kandidatima obratiti naročitu pažnju, uočavati sve njihove dobre i loše strane, tek kad dobijemo pravu sliku o drugovima, onda sve njihove slabosti ispravljati, davati im konkretne zadatke i prije primanja u Partiju dobro provjeriti da se ne bi ponovile stare greške
7. primati u Partiju sve SKOJ-evce koji to po svom radu zaslužuju
8. osim radnih sastanaka redovito održavati prosvjetne sastanke i plan-ski proučavati partijski materijal kao i tekuću štampu
9. upoznati se (sa) strukturom svih vanpartijskih masovnih organizacija, kao i sa problemima koji stoje pred istima, kako bi mogli dati punu pomoć svim organizacijama i pravilno rukovati sa njima.

C. Po narodnooslobodilačkim odborima

1. proširiti i učvrstiti NOO i formirati ih gdje to nije učinjeno
2. voditi računa kod formiranja NOO-a da se u njih ne bi uvukli neodgovorni i nepoželjni ljudi
3. u NOO-e uvlačiti žene i omladinu, izdignuti političku svijest odbornika
4. svi odbornici trebaju aktivno raditi među narodom, konstruktivno i politički kako bi stekli povjerenje i poštovanje naroda
5. ne vući se na repu masa
6. da NOO-i porade na aktivizaciji svih narodnih masa i svih onih koji stoje po strani NOB.

D. Po SKOJ-u

1. dati zadatak i pomoći SKOJ-u da obuhvati svu omladinu. Strogo voditi računa o tome da se ne sektaši prema onoj omladini koja je moguće iz neznanja ostala po strani NOB. Obuhvatiti svu omladinu, i koliko se koji nije teže ogriješio o NOP. Stvarati jedinstvo mladih, što će mnogo doprinijeti učvršćenju JNOF-e.
2. postaviti pred sve SKOJ-evske organizacije da mobiliziraju sve omladince sposobne za oružje u NOV
3. omogućiti omladini da aktivno učestvuje u narodnoj vlasti.

E. Po AFŽ-u

1. u svakom selu formirati odbore AFŽ-a gdje to bude moguće na demokratski način, a gdje to nije postaviti ih
2. svim odborima AFŽ-a davati zadatke tako da žene aktivno učestvuju u NOP-u
3. održavati sa ženama prosvjetne sastanke, tumačiti im ciljeve NOB-a, postaviti pred njih da pomažu NOO-ima mobilizaciju u NOV
4. poučavati žene u pismenosti da bi mogle korisno učestvovati u NOO-ima i raditi na učvršćenju narodne vlasti
5. postaviti pred sve organizacije AFŽ-a da pomažu i ne ometaju priliv omladine u omladinske organizacije
6. učvrstiti i proširiti suradnju između AFŽ-a i ostalih organizacija.

F. Po agitaciji i propagandi

Za sada dok ne postoje tehničke mogućnosti za primjenjivanje svih oblika agitacije i propagande, treba pristupiti:

1. pravilno dijeliti štampu među narod i voditi računa da svatko čita našu štampu, izazvati diskusiju u narodu, tako ćemo zainteresirati narod za našu štampu
2. organizirati masovne skupove i čitati na istim štampu. Po mogućnosti nastojati da na sastancima prisustvuju članovi K. K. Ukoliko isti ne mogu prisustvovati onda sami odbornici održati sastanak sa narodom.
3. organizirati i postaviti novine svuda gdje je to moguće i nastojati da u istima surađuje sav narod.
4. organizirati široku dopisničku mrežu, kako ne bi niti jedan događaj prošao nezapažen. Tako će moći okružna štampa donositi vijesti i članke iz našeg kotara.

Postavljamo pred sve partijske jedinice da *obavezno* prouče ovu rezoluciju na prvom sastanku te da nas u izvještajima stalno obavještavaju što su učinili i kako su postupili po svim zadacima.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Kotarski komitet K. P. H.
S E N J «

Ovaj prikaz arhivske građe II. partijskog savjetovanja za kotar Senj pročitana je u nešto kraćem obliku na II. znanstvenom savjetovanju »Senj i okolica u radničkom pokretu i revoluciji« koje je održano 21. veljače 1976.